

Tekintélyalapú gondolkodási struktúrák kialakítási lehetőségei a modernitás mediatizált ismeretszerzési gyakorlatában

Bevezetés

A digitális kapcsolati hálók bővülése gyors ütemben valósul meg, így az információs társadalmak vezető informális információs csatornájává lett, és az oktatásban betöltött szerepe már nem fakultatív, mivel ez a jelenléti oktatással – szintézisük révén – azzal egyenértékűvé vált. A nevelés-oktatás személyiségfejlesztő hatása ilyen módon nem csak a nevelő-nevelt személyes kapcsolata révén valósulhat meg, hanem annak fóruma lett a digitális információs közösségek terepe is. Ugyanakkor az elektromos médiumok használatával egy új kommunikációs tér született, mely tér virtuális ugyan, azonban alapvetően megváltoztatta a hely és a közösség viszonyával kapcsolatos képzetünket. [1]

Kutatásom célja annak feltérképezése, hogy milyen hatással van a digitális ismeretszerzési gyakorlat megvalósulása, valamint az információs közösségek gondolatközösségként való működése a tanulók jellemfejlődésére, és mennyiben, és milyen módon befolyásolja a konstruktív életvezetést biztosító értékpreferenciák kialakulását azzal, hogy a digitális transzfer jelensége [2] hatással van a megismerési, és érzékelési mentális folyamataikra? Doktori témám a tanulás és tekintély ismeretelméleti összefüggésrendszerének kutatását foglalja magában. Rendszeresen végzek kutatásokat 12–17 éves fiatalok körében, mely kutatási eredmények az alábbi tapasztalatokat hozták.

* Pécsi Tudományegyetem, „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola

[1] Szécsi G. (2014): Mediatizált közösség és társadalmi tőke az információ korában. *Working Papers in Philosophy*, (4.) Pp. 1–16.

[2] Véghelyi P. (2021): A digitális kultúra oktatásának fogalmi tisztázásai, kívánatos propedeutikai megalapozása. In: Kéri K. (Szerk.): *Digitális és online lehetőségek, jó gyakorlatok a tanári munkában és a neveléstudományi kutatásokban: Osztatlan tanár szakos hallgatóknak és gyakorló pedagógusoknak*. Pp. 5–17. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar, Neveléstudományi Intézet és „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola. <https://pea.lib.pte.hu/handle/pea/23875>

[1] Szécsi G. (2014): Mediatizált közösség és társadalmi tőke az információ korában. *Working Papers in Philosophy*, (4.) Pp. 1–16.

Kutatási eredmények

1. A digitális platformokon történő ismeretszerzési módok alkalmazása nem készíteti őket arra, hogy bármilyen tudást fejben tartsanak.
2. Az iskolai oktatási gyakorlat erre a digitális keresésre való inspirálással leszoktatja a tanulókat a memorizálásról.
3. A *netnyelvi dizájn* [1] elemeinek kizárólagos alkalmazása szűk keretek közé szorítja az önkifejezés lehetőségeit (nem ismerik az egyes szavak, kifejezések, érzelmek jelentéstartalmát).
4. Mindezek következménye a rendkívül szűk szókincs megléte, mely korlátozza a megismerőképességüket (autodidaxis hiánya, olvasás hiánya, logikátlan nyelvi transzmisszió jelensége).
5. A technikai eszközök kizárólagos használata, és az onnan kapott információk sebessége lerontja a figyelmet, mert azt az illúziót kelti bennük, hogy nagyon szerteágazóan, és gyorsan tudnak mindenre figyelni.
6. Emiatt lehetetlenné válik az elmélyült gondolkodás, a valódi ok-okozati összefüggések felismerése.
7. Az elmélyült gondolkodás hiányában, szűk szókincs meglétével nem alakul ki személyesség, önismeret és empátia, így erkölcsi értékrend sem tud kialakulni.
8. Személyes tanítói tekintély hiányában nem jön létre stabil értékpreferencia.

Évekkel ezelőtt kezdtem el alap kutatásaimat egykori, és jelenlegi tanítványaim körében, mélyinterjú módszerrel. A vizsgálati anyag értékelése során szembesültem azzal, hogy az élő beszélgetés terében nyert nyelvi kifejezéseket a tanulók nem értik, és alapvető kommunikációs nehézségeik vannak, ami befolyásolja a világról, önmagukról, és értékrendjükéről alkotott képüket is. Az ismeretek átadásának legnagyobb akadályát a nyelvi kifejezőképesség elégtelensége okozta, mely a megértést, és az önkifejeződést egyaránt befolyásolja. Ennek elégtelensége megmutatkozik a helytelen kommunikációban, és viselkedési elégtelenségben is, melynek forrása gyakran a virtuális tér. A vizsgálat relevanciáját az indokolja, hogy az ember öntudatának lényege, hogy képes a gondolkodásról gondolkodni, vagyis képes a megismerő képességét megismerni, vagyis megismerni azokat az eleve adott formákat, melyek nélkül, nem-hogy önmagára, de a külvilágra sem volna képes rátekinteni.

Milyen feladat mutatkozott előttem tanárként? Minden megértés a fogalmi megragadás természetéből adódóan a lényegre irányul. A lényeg pedig – ha érzéki dolgokban is keressük azokat – az érzéketlen anyagban mintegy rejtve van, ebből ki kell emelni. Ezen munka, vagy gondolati művelet során a lényeges jegyek kiválogatása annál nehezebb, minél zsúfoltabb érzéketlen anyag (mai szóhasználat: inger) terhel a megfigyelőt. Ebből nyilvánvaló, hogy a pusztá érzékelés, vagyis a kizárólagosan érzékelési adatokkal való elárasztás nem a megértés útja. Ez az ingertöbblet szinte folyamatosan, gondolkodásra, és más kapcsolati formára időt nem hagyva izgatja a tanulók érzékelését, rendkívül gyors sebességgel, mely a megértés folyamatának ismeretelméleti etapjait nem tudja bejárni, így csak felületes, és összefüggések nélküli ismerethalmazzal találkozhatnak. Az érzéketlen tartalmát ugyanis a megismerés során valahogyan rendszerezni, egyszerűsíteni kell. [3] Az érzéketleneknek ilyen módszeres feldolgozása, ha elmarad – mivel lényegében kimagyarázhatatlan – az ellenőrzés alól mindig kisikló elvonatkoztatás műveletével igyekeznek azt helyettesíteni. Márpedig az érzéki elemek nélkül nincsenek fogalmaink, mert az érzéketlen elemek olyan lényeges alkotórészei a fogalmaknak, hogy ezek nélkül tárgyi értékű, tárgyilagos fogalomról egyáltalán nem beszélhetünk Végtelen, és határtalan tudást nem tud a megismerő birtokolni, mert a lényege nem lenne megragadható. Minden, aminek nevet adnak, az egyúttal lehatárolás. Ha a névadás, a fogalmak meghatározása nem történik meg, akkor káosz lesz. A dolgok megnevezése valójában tekinthető a reális valóság láthatóvá és megismerhetővé tételének. De ha a tanulók nem ismerik az egyes szavak, fogalmak jelentéseit, akkor sem beszélni, sem gondolkodni nem lesznek képesek, és elmarad a memorizálás is, így valódi tudásra nem tesznek szert. A szavak ismeretének jelentésalkotási útját kutatva rögzítettem azokat az elemeket, amiket meg kellett ismertetni a gyerekekkel.

Módszer

A diákok körében alkalmazott vizsgálataim ábrázolási módszerének ötletét Charles Fillmore FrameNet keretháló projektje adta. [4] A fogalmi keret feltérképezése a nyelvi megértés, és a fogalomalkotás folyamatában azokat a kapcsolatokat vizsgálja, melyek a személyes megismerés során a mediatisációs hatás körén kívüli jelentésalkotást jellemzik, amely mentén vizsgálható az adott egyén és közössége értékpreferenciája. A fogalmi keretek vizsgálata éppen arra keresi a választ, hogy a nyelv

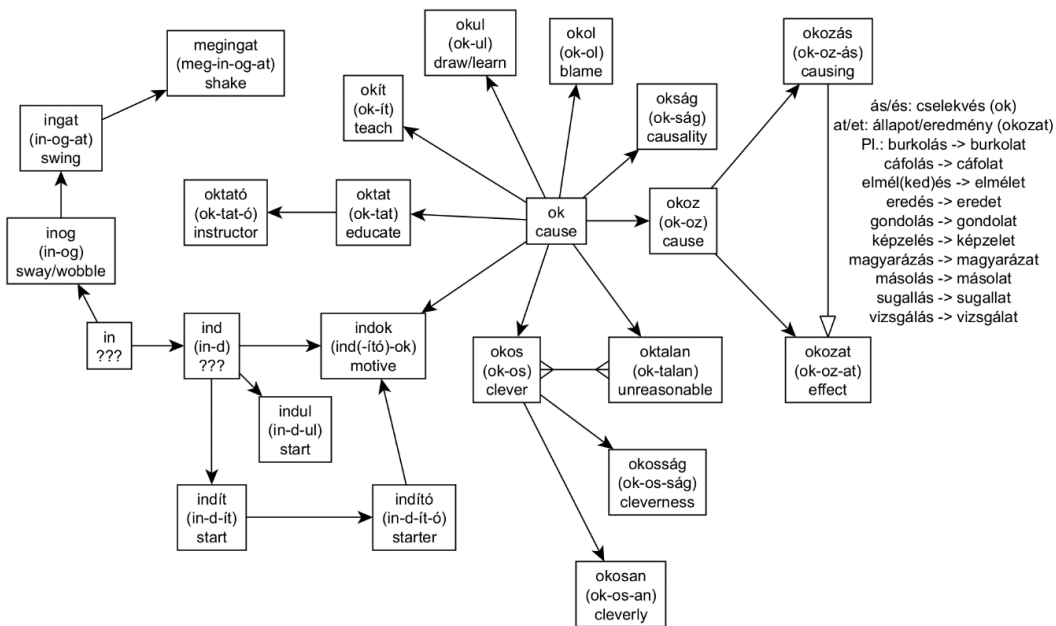
[3] Balla Z. (1944): *A szemléletes gondolkodás logikája*. Budapest: Légrády Testvérek R.T.

[4] Kövecses Z.– Benczes R. (2010): *Kognitív nyelvészet*. Budapest: Akadémiai.

[5] Searle, J. R. (2000):
*Mind, language &
 society: Philosophy in
 the real world.*
 New York: Basic
 Books.

az csak kifejezésmódja-e a gondolkodásunknak, avagy maga a nyelv befolyásolja a gondolkodásunkat? Bármelyik elmélet mellett is döntünk, az anyanyelvi tisztázás feladata, melyet egy propedeutikus beavatás foglalna magában, megkerülhetetlen a nyelv és a gondolkodás fejlődésének szoros összefüggései, és a megismerés személyes mivolta okán. A „jelentések jelentéseinek”[5] értése kultúramegőrző funkcióval bír. Az elme, a szellem legkiválóbb része leértékelődni látszik a megismerésben általában, hogy kész információkat kritikai elemzés nélkül tudásként kezelünk, és bírnunk anélkül, hogy bensőnk értékvilágának szűrőjén átengednénk, és uralkodna az összes többi rész fölött. A közösségek gyengülése minden korban a kultúra válságát is jelentette, és a globalizációs társadalmakban ez egy általános deficitként mutatkozik meg. Az utóbbi időben a közösen átélte tudás (gondolatközösségek) szerepe leértékelődött, és ezt csak látszólag ellensúlyozta a digitális platformok szereplőinek „közösségek-ké” szerveződése. Ennek hatásait a digitális platformok használatának növekedése azonban egyúttal mérhetővé, azaz kvalifikálhatóvá, és kvantifikálhatóvá is teszi. A digitális közösségek virtuális életterének vizsgálatához ugyanis éppen a digitális fórumon való jelenlét járul hozzá. Ennek a jelenségnek tehát az erőssége a gyengesége is egyben, tehát nem látens probléma, azaz kutatható.

1. ábra. A keretháló jelentéskapcsolatainak ábrázolása az ok szó példáján, érdekességgéppen az angol szavakkal összevetve

Lelkigyakorlatos nyelvi táborok elindítása, eredményei

Jelentős pedagógiai kérdésként vetődött fel, hogy miként lehet a digitális ismeretszerzési platformokon „lógó” diákok körében a tekintélyt az ismeretszerzésben rendező aktorként működtetni? A tekintély alapvető ismertetőjegye ugyanis az, hogy személyhez kötött, és nem kölcsönözhető, csak megszerezhető (Gadamer, 1984). Az érzékelés, gondolkodás, beszédkörnyezet tudatos megváltoztatásával táborok alkalmával tanítottuk a helyes gondolkodás, és ismeretszerzés gyakorlatát, kiváló eredményekkel. Elsősorban a nyelvi szókészlet gazdagítása és a gondolkodás tudatosítása volt a cél. Az érzékelés megváltoztatása céljából térerő nélküli természeti környezetbe mentünk. Virtuális kapcsolatok helyett a személyesség terébe helyeztük a tanítást. Digitális helyett szóbeli, dialógus-formájú közlésformával tanítottunk. E kezdeményezésből közösség, majd egyesület is megalakult, tevékenysége rendszeres.

Reflexió, kitekintés

Kutatásaim ismertetése során egyrészt vizsgálom az átdigitalizált ismeretközlésnek az értékpreferenciára gyakorolt hatását, különösen a tekintély és tanulás kapcsolatának vonatkozásait, másrészt beszámolok arról, hogy a lelki beavatások során milyen tapasztalatokat szereztem a tanulóifjúság gondolkodásáról és intellektuális felfogóképességéről, kiváltképpen a gondolkodás nyelvét illetően. Izgalmas célcsoporttal dolgozom, ahol idegen ajkú, más anyanyelvű gyermekek gondolkodásának vizsgálatára is lehetőségem nyílt, ami szinte egy kontrollcsoportként erősítette meg előzetes hipotézisemet, mely szerint az elmének, a léleknek önálló nyelve van a gondolkodásra, és a megismerés minden ember számára hozzáférhető. Kutatási eredményeim értékelései nem absztrakciókban vetülnek ki csupán, és nem törték meg bennem a kutatási lendületet a szó korlátainak felismeréséből adódó eredmények sem. Vallom, hogy minden tanításnak van utóélete, és az a szó, mely a beavatás szava, és melynek forrása a tekintély, tovább él, és cselekszik a hallgató lelkében. A pedagógiában – annak sztohasztikus jellege miatt – nehezen kimutatható az eredmény, azonban a mai tanítási módszerek nem tudnak a tanítás utóéletére rátekinteni, ugyanakkor az eredmény csak az utóélet horizontján érhető valóban tetten.